

84(2P=Балк)
Б18
С11094

А Л И Б А Й З У Л Л А
УЗАКЪ АУЛАКЪ

«Э Л Ь Б Р У С»
К И Т А П Б А С М А
Н А Л Ь Ч И К 1 9 7 3

42

АЛИ БАЙЗУЛЛА

*

УЗАКЪ
АУЛАКЪ

ПАЗМУЛА

Кебиш

С(Балк)2

Б 18

Художникле
Я. АҚКІЗОВ
С. МЕДЖИДОВА

© «Эльбрус» китап басма, 1973

Б $\frac{0743-076}{М 125(03)-73}$ 41-73

Мен ёлгенде, кѣбырымда Жулдуз болсун сыным:
Ёлген жулдузланы кѣре, кѣайгъы этди жаным;
Мен кѣарадым жулдузлагъа, мудахланып;
Умутлада ары учдум, жерден арып;
Андан жашау ушай болур тангга, —
Салам ийди бийик Дунья манга!
Таулу жашай тауларымда,
Жулдуз жансын кѣбырымда.
Солдатма кѣыралымда! —
Жулдуз мангылайымда!
Жулдуз кибик —
Эркишилик!
Эрлик!
Эслик!

ЮЧЛЮ ЖОРАЛАУ

I

Айып этермисе манга?
Жоралагъанма мен санга
Назмучуну жарыкъ тюшюн,
Бийик Журтум, тауларынгы
Къарлы тёпшелери ючюн,
Танг алада тарларынгы
Чыктылы кёгетлери ючюн,
Ташынг, отунг да узакъда,
Тюшде къалгъанлары ючюн,
Жырынг, желинг да кзулакъда
Ойпай тургъанлары ючюн,
Шахарлада бла элледе
Халкъла бла болгъанынг ючюн,
Таурухлада бла желледе
Атынг айтылгъаны ючюн,
Сени кысыр къаяларынг

Къызгъыл болгъанлары ючюн,
Жайда, кышда назыларын!
Кёклей тургъанлары ючюн!..

II

Къайгъы этермисе манга?
Жоралагъанма мен санга
Назмучуну мудах тюшюн,
Жарлы анам, къыйынынгы
Хакъы къайытмазы ючюн,
Чархы озгъан палахынгы
Артха бурулмазы ючюн,—
О, сен манга берген сютюнг!—
Апы ичиргенинг ючюн,
Ожагъынгдан чыкъгъан гюгюн
Татлы кёрюнгени ючюн,—
Сен — чиммакъ акъ ёсген къайын!—
Букъдур заманланы тюшюн,
Ол сен манга ахшам сайын
Этген намазларынг ючюн!

III

Жумшакъ къарармыса мапга?
Жоралагъанма мен санга
Назмучуну рахыл тюпюц,
Чынтды сюймеклигим, сени
Жерде таныгъаным ючюц,
Таза жүрек бла сен мени
Уппа эталгъанын ючюц,
Сени къачлы чачларынгы,
Жауун шууулдауу ючюц,
Сени песи къолларынгы,
Тюшлеча, алдауу ючюц.
Сен кеч,— мен кеч келгеним!
Къыйын болгъан элле, жолла.
Чачын керти сюйгеним
Сыладыла башха къолла;
Эринлерин уппа эте,
Билмедиле тазалыгъын...
Тюшлеримде сени кюте,

Кече жукълайма мен кыйын.
Жумшакъ къарармыса манга,
Тюшню, тюнню да намысы,
Мен жораламасам санга
Бу китанны асламысын?

КИТАПНЫ НАМАЗЫ

Махтау ючюн жазылмадым жерде.
Ёнюм — жулдузланы кёрюп кёкде!
Ёнюм! — къарай булутлагъа, айгъа,
Ойнакълагъан жулдуз башлы тайгъа!
Желни ауазында жарсыу сезип,
Жырлайма мен мудах тюшюгюзню.
Жалгъан даулашладан, сёздеп безип,
Айтама мен керти сёзюгюзню.
Башха миллетлени арасында
Тилни унутханы къаргъайма мен.

Таулу болун, Малкъар тарларында,
Тилин суйгенлени махтайма мен.
Айтама мен — таулу китап — сизге:
Аллахыгъыз — ёсе келген Малкъар!
Башха тейри кирсе кёлюгюзге,
Заман сизни, къртурну кирик, малтар.
Кътайгъы кирмез ючюп тюшюгюзге,
Мен жазылдым кече аралада.
«Насып кирсин — деп, — кенг юйюгюзге!» —
Мен жазылгъанма таг алаада.
Сизге алгъыш эте ингирледе,
Мен жазылдым Шимал узакълада.
Сизге шукур эте кечеледе,
Мен жазылдым эски Гюрхожанда.

1

КЪЫЗЫЛ КЁРЮМДЮ

*

Тюшлеринг къалай эселе,
жашауунг да алайды.

Парт сез.

I

Башха жашаууму эсге алама мен мында:
Кёгю — жууукъ, жери — бийик жашаууму анда.
Жулдузлары, бишген алмалагъа ушай,
Жарыйдыла кёкде, эллериме къарай.
Къаялары, булут башлыкъ къысып,
Турадыла деменгили, къысыр.
Анда — жаууп этген чарсда
Элле бурунгулу халда.
Сюеме мен аны! —
Жаныды дуньяны
Мени жерим.
Сабийлигим —
Узакъ
Аулакъ.

II

Алгыыш, тырман да мен этдим жютю ташларынга.
Тюйген да, тюйдюрген да мен этдим жашларынга.
Къая айрысындан чыктыган кюнюн кёрдюм.
Къара кёзлю кызыларынгы да бек сюйдюм.
Буз жауупла жаугъан заманлада
Жигитликни кёрдюм таулулада.
Палах келди сапга. Кёрдюм:
Къара болду сабийлигим.
Кесинг билесе сеп:
Къыйыр ташынгма мен.
Сенден къачар
Болмаз къадар:
Юйюм,
Кюйюм.

III

Бетинг жашаууму кыйырындан чыктыганында,
Къалай арну кёрюндюле аны жарыгтында
Жашлыкъ умутуму бийик къаялары,
Терек чапракъланы мамыр жомакълары;
Къалай салктын элле сабыр желле,
Жайда, кышда чагъа элле элле;
Сабанчыла сабан сюре,
Итле окъун халал юре,—
Кыйналмадым жерде.
Аллах жокъну кёкде
Мен унутдум.
Дунья болдум,
Насып
Къысып!

IV

Ийнанма махтаугъа, сен кесниги улуу суна:
Кюн чыгъыуда, ийнан, узун болады ауана.
Ийнан, поэт, шуёхунгу айтханына:
Кюн ортада кесниг кибикди ауана.
Чал поэтге да турма сукълана:
Узунду шигирде да ауана.
Кюн чыгъыуда батыш таба,
Кюн батыуда чыгъыш таба
Барабыз биз, тала:
Алда — ауанала.
Дайым туююн —
Адам юлюн.
Жылла.
Жолла.

V

Шаркыны кёрюмдюсю кызылды. Мен терезеден
Къарайма: чыпчыкъла тереклеге терекледен
Учадыла. Ойпайды жел чапракълада.
Киштик ауанала рахат орамлада
Йкюрюйле, юйлеге кире, чыгъа.
Сюрюу, букъу эте, чыкъды жолгъа.
Кюнню сакълай жарыйды сырт.
Жукъламадым мен бюгюн чырт.
Уян, арну, уян!
Сен жукъларгъа уял.
Чыгъады кюн,
Чагъады кюн
Санга,
Манга.

VI

Маиға да бағьалы болду Ата журтну бети,
Мени да кёлюмдеди дертлинги бла ниети.
Ата журтум — таурухлада кьалгьан Чылмас,
Тышырында ташла этедиле намаз.
Сенсиз, чапракъ тюшгенча бутакьдан,
Сабийлигим мудах эд аулакьда.
Сабийликни жели урду —
Эки кёзюм тузлу болду.
Аны ючюн мында, —
Тымсыз аулакьлада, —
Мен — кюз чапракъ.
Узакь аулакь —
Артда,
Алда.

VII

Йерде къаргъа да къаз болмаз, амма да къыз болмаз.
Ыр суууса жүрек, ол экинчи кере жанмаз.
Йауунлагъа къарай, аны ючюн жерде
Билеме мен: келлик къадар — кече желде.
Сенде, кече желим, къара желим,
Блгеш сюймекликни ахыр жерп.
...Сарнай желли азабына,
Барырма мен къабырынга.
Къаралтма дупьяны! —
Кёкге чыгъар айлы.
Ташлыды жол.
Кертиди ол,—
Узакъ
Лулакъ.

VIII

«Жауунг пёгер болса, бычакъ жютю боллукъду!» — де
Жюрегинге, онг жанынгда жауну эслегенде.
«Балта сапшы да ийме!» — де кьолларынга,
Душман кирген эсе сени арбазынга.
Кёзюнг кёзю кьалаууру болсун,
Актылынгдан жүрек оноу сорсун.
Жазыкьлагъа кимде да бар
Актыл юйретпучю хапар.
Ийнанмасанг манга,
Не айтайым санга?
Оноу да жокъ,
Отоу да жокъ.
Узакъ
Аулакъ.

IX

Сюймекликге, жашы кѳолгѳа алгѳанча, кѳууулдум.

Аман кѳанап, сууукѳ суугѳа тѳшгенча, сууудум.

Замап кетгенди — сау болду ачы жара.

...Пигир ала, шахар орамында бара,

Мен былтыр бир арну кѳызы кѳрдюм.

Аны ючюн мен жюз жашны тѳйдюм.

Алай а учунуу ѳлдю —

Жаным дертти отда кѳйдю.

Жюрегимде жара —

Гютюн ѳте, кѳара.

Жюрек жара,

Кѳаны бара!

Кѳара

Жара!

Х

«Аты—жууукъ, кеси—сууукъ!»—дедим сабийликде
Ата эгечиме, жалап аякъ жүрүй жерде.
Анам узакъ къалып, мен жиялым бауда.
Анасызлай болуп турдум анам сауда.
Къартдан ёле турсам да мен, ёлмез
Сабийлигим кёргөн палах кетмез.
Йюрегими мыйуюшюнде
Жашчыкъ жияйды тюшюнде, —
Мудах, сары башчыкъ,
Рахын, зыккыл жапчыкъ.
Къара кёккю,
Къара тюшлю.
Узакъ
Аулакъ.

XI

Къачда къачды тынчлыкъ. Айырылыу — сары черек.
Жагъасында — жашыл терек. Къара къайыкъ керек.
Сары толкъунлада жюзерме мен ары...
Жюзерме? Къайры?.. Кеч болду. Майна, ары,
Батады кюн къаплы булутлагъа.
Къайгы эте къарайма алагъа.
Сюймеклигим — къаплы булут.
Унут, харин, аны! Унут!
Къаргъама дуньяны.
Сакъла жулдузланы.
Жюрек солур,
Урлукъ болур
Тынчлыкъ
Жарыкъ.

XII

Къалгъанса сеп агъач шуу-шууланы теренинде...
Мында, эски жомагъымы къумлу кенглеринде,
Сенден къалгъан умут къарайды кёкlege,
Бир шарайын да тапмайын ёнселерге.
Сагъыш да жокъ менде, умут да жокъ.
Шкокцу быргъысында букъгъанча окъ,
Атыпг — рахын жүрегимде.
Къалай ариуса тюшюмде!
Эски сюймеклигим,
Ёлген эркинлигим
Болдупг жерде.
Жулдуз кёкде
Чууакъ
Аулакъ.

XIII

Билеме мен: сүймекликни бишгинчиппиге дерп
Юзгенме, алманы чийлей юзген кибик. Эрпи
Чирап бузла, черек барады шууулдай...
Къургъакъ болуп, суусуз, турады бошунлай
Умутуму тереп черек орду,
Суусуз кѳююп узакъ жолоучуну.
Умут кибик болду булут,
Булут кибик болду умут.
Сүймекликни жолу —
Шинжиледен толу.
Жолум — узакъ.
Аузум къургъакъ.
Къабыл,
Абын.

XIV

Ёлген жулдузуму жылтыраучу жаны тюшде
Туман жомагъымы арасына кёкден тюшдю.
Шо минг жылны турлукъду ол апда жана,
Къарангыдап чыкыгъан да нюрюнден къана.
Ёлген жулдузмуду кыйын къадар?
Мен билмейме. Билрча жокъ мадар.
Озду, кетди сабийлигим.
Билеме мен: суймеклигим
Болгъанды жарыгъы,
Таза халаллыгъы.
Озгъан жылла —
Юзюк ктылма.
Узакъ
Аулакъ.

XV

Мудах кёрюмдюде кёреме мен ауананы.
Къара чалгъы бла ол чалады акъ булутланы.
Ол ауана — мени сакълап тургъан ажал.
Къайда мапга ашы жолдан къыстар амал?
Биз олтургъан машинады — замап:
Сеп жерингдеп да къопмай тур, пйнан,
Мудах кёрюмдюге элтир, —
Ажал ачы элгендирпр.
Жашынг, кызынг тыймаз,
Къарыу, болуш болмаз.
Алда — ёлюм:
Ахыр юйюм —
Анда,
Алда.

XVI

Сабий таба, жиляйла анала да дуньяда, —
Жангы жулдузчукъла жапалла кёк узакълада.
Мишгле бла адамла ёледиле жерде.
Ючюлмейиш туралла жулдузла кёкде.
Адам жашайды, жүрегин алдай.
Толады аулакъда ауур будай.
Кюнде бишелле алмала.
Умут этелле аммала.
Манга уа не соруу? —
Жерде жашлыкъ — кюруу.
Тереземде,
Кёзлеримде —
Тюзле,
Кюзле.

XVII

Кече, къара кече кибик, къыйынды сагъышым.
Къара кече. Тереземи къагъады къаргъышы.
Угъай, угъай! Тереземи апга ачмам.
Кирит салырма эшикге. Юйге къоймам.
Жауун да шууулдамайды анда.
Къоркъуу дауур этеди къанымда.
Къайсы палах келди бери?
Бу жел туйюлдо. Бу — бёрю.
Сангырау болду юйюм.
Кёк кюкюреу — туйюл!
Шибля чакъды,
Уучу чыкъды
Уугъа...
Угъай!

XVIII

Кетгенсе сен шахарынга. Къалгъанма мен кесим.
Кече, жашил кёзлеринги жарытханлай, эсим
Барады тюшлени жумшакъ жолларында,
Эришлерим барыучулай омакъ къолларында.
Кесимме мен. Кесим. Сени ёнюгъ —
Эскернуию жарытыучу Кюнюм.
Чачларынгы барыулары —
Кюзюю сары жауунлары.
Мангылайынг а акъ —
Жумшакъ къарлы аулакъ.
Жашилди тюз.
Болурму кюз
Къургъакъ,
Чууакъ?

XIX

Сакълайма вокзалда. Кесим да билмейме — кимни?
Келлик къартлыгъымымы? Огъесе сабийликни?
Сакъларча къартлыктыны къарыу, заман да жокъ.
Сабийлигим а — окъ. Чартлап чыкыгъанды окъ
Къыйын къадарымы быргъысындан.
Йкангыз да сызгъырыу къалды андан.
Сабийлигим — аулакълада,
Эртде ёлген кырдыклада.
Къартлыкъ а — аллымда.
Сакълайма вокзалда.
Узакъ жолда.
«Кел-кел» къолла
Анда —
Алда.

XX

Жашау кыйынды. Наным дерча, бир адам да жокъ.
Бар Россейде жапгыз да бир кѣбуз. Алгыпча сокъ!
Кѣбуз аман болмаз. Аманды кѣбузчу.
Заманды кѣбузну аман ойпатыучу.
Устазларым, кечерсиз сиз мени, —
Кечгенме мен да бош ѳлгенлени.
— Иги этеме, — деп, аман
Этсем, кечмез мени заман.
Юрсем санга, Заман,
Тюерсе сен аман.
...Тюнде, тюнде
Кѣкрегимде —
Жаууп
Дауур.

XXI

Сюймекликсиз жашау манга кыйында дуньяда.
Сюймекликши излей, бардым сууукъ туманлада
Шахарлапы ёртенлери бла эллен
Отларына. Кёкде жулдуз жылтырлени
Къыз кёзлени жылтырлери сундум.
«Сюемисиз?» — деп, аладан сордум.
«Хау!» — дегенле да болдула.
Сууукъ жаналла жулдузла.
Ма мен а алагъа,
Ала уа — дуньягъа,
Къарайбыз тап,
Алдап, махтап,
Кёкде,
Жерде.

XXIV

Сюйюн, мен чуйютлю кыызгъа да ийпацдым бирде.
Анга дерн, андан сора да кѣрмедим жерде,
Аны кибик, сапы-бетн болгъан кызыны:
Кѣзлеринде чууакълыгъы чууакъ жазны;
Сапы — учуп баргъапча эд, барса;
Сѣзю — кѣобуз сокъгъапча эд, айтса;
Киришклери уа — дум къара.
О, сау болгъан эски жара!
Сен кичинесе шош,
Сен кымылдайса бош.
Келди — сойду,
Тойду — кѣойду.
... Жюрек
Тилек.

XXV

Жолсуз барасыз, къарындашларым, жолла барда.
Сизни ауазыгъыз да ажашханды агъачда.
Мен кѣп кере айтдым, аллыгъызгъа чыгъып:
«Жолла бла барайыкъ...» Жууабыгъыз — чыбыкъ.
Къыйын болса да жолугъуз, берп
Келликсиз сиз да, болушса теърп.
Аман болса да, къыз ахшы;
Узакъ болса да, жол ахшы.
Кесим жапгыз — мында —
Сакълайма туманда,
Адамланы,
Ауазлапы.
... Узакъ
Аулакъ.

XXVI

Мен кён хапарланы айтдым къызла къулагъына,
Бютеу дунья кирир эди ала аулагъына.
Алай мени сюйгенлеге мени жапым
Болгъанды тар. Ачыйды жүрегим, жапып.
Билеме алагъа керек затны:
Иппи, ашпы, энчи фатарланы.
Мени жүрегимде уа — от;
Айтын айтмаз кибикди чот.
Атха мен эт салдым,
Итге бичен атдым.
Болмаз къадар,
Болмаз мадар,
Жарлы
Жаным.

XXVII

Олтурма, аякларыңгы тута эсенг жалгъа!
Жолуңг узакъды. Кюц, майна, хазырды батаргъа.
... Батса батсыш. Барырма, кечени жырлай.
Умут терегимден тюшген алмады — ай.
Кюмюш жулдузчукъла — кетмем кери! —
Исси суймекликки жилтинлери.
Лякъларым — эки къулум,
Къыйымыды сизге жолум?
Сизни бла айланган,
Ма мен да — хайыуан.
Артда, алда,
Онгда, солда —
Узакъ
Лулакъ.

XXVIII

Къаракъайын сютюн төкгенди шош арбазлагъа.
Къачарбыз биз, сүймеклигим, орман узакълагъа.
Къачарбыз биз адамладан, къадарладан,
Уллу шахарлада чайыр орамладан;
Айтырма мен ариу жомакъланы;
Киши эшитмеген таурухланы.
Къолларында солур башым,
Болур кызым, болур жашым.
Арбаздагъы къарла
Жылла бла жатарла.
Къарар бизге,
Юйюбюзге
Бууакъ
Аулакъ.

XXIX

Кимни хыйла терезеси жапады узакъда?
Биледи ол кяхме: кесим жангызма аулакъда.
Ачлыкъ бла суусаплыкъ кыйнадыла мени.
Аны отоуунда жумшакъ тѣпеклени
Ортасында кяаллыкъма, алдансам.
Сууун ичин, анын да ашасам,
Менсиз кяаллыкъды бу аулакъ.
Ол терезе — хыйла тутмакъ.
Келсе да ашарым,
Башхады кядарым.
Менсиз кяалмаз,
Менсиз болмаз
Узакъ
Аулакъ.

XXX

Къайда болсам да мен, сюеме тюрк миллетлени.
Малкъар тилге тансыкъ болгъан замаилада, мени
Жюрегиме асыу боладыла ала.
Тилибизге ушаш тилни сезсем, таула
Арасында болгъанча, къууаныш,
Мен къучакълайма тюз адамлары.
Андан окъуп билеме мен:
Тилим, тутуругъумса сен.
Жерде, сынсий сенсиз,
Жанаялмам тилсиз.
Тансыкъма мен:
Жанымса сен,
Элим...
Тилим.

XXXI

Уллукуярын саудюгерчи Париж орамында
Барады... Нью-Йорк. Аны неон отларында
Чайкэайдыла хауле кызыла дуппушларың.
Ауузлары кюлгенликке, кыарамларың
Бийлейди туманны суууккылугы.
Да педи алагы уллулугу
Кёкге жетген шахарлапы?..
Керек туююлдо дуньяны
Айбатлыгы маңа.
Кыарайма мен тангыга.
Ма — рахатлык,
Шондук, тынчлык
Кёкде,
Жерде!

XXXII

Бетинг жашаууму батышына ташайгъанда,
Бир зат да кёрмейини кълдым ахшам къарапгыда.
Мен жарсыдым, алай кече чыктыгъан эд ай,
Елген сюймекликни сыфатына ушай.
Мен чактырдым аны, жерден къарай,
Къолларымы кёкге узатханлай.
Ариу этсе да дуньяны,
Сууукъ эд жарыгъы айны.
Къара, поэт, шипан! —
Атады энтда тапг.
Эски кюнюнг —
Эски кюйю.
Омакъ
Жомакъ.

XXXIII

Мен эрикдим эски кѣаугъаладап, туйюшледен.
Махтау. Тырман. Кѣачалмайма отлу сезимледен.
Кюз сыртланы жагъаларыча, жаннгаплай
Турады жүрегим, жаным кѣаралгъаплай.
Жашау, алгъыш этеме деп, бирде
Сагга кѣаргъыш этеме мен жерде.
Мен бюгюн: — Насыплыма! — деп,
Айтмам кимге да, эсеппеп.
Пикир эркинлигим
Таза суймеклигим
Болду жерде.
Жүрегимде —
Узакъ
Аулакъ.

Кёрюнеди кёзюме,
къарангы кёкде
арпу жаныучу
танг алада
жулдузча,
кечеги
элим.

2

ТУМАН ЗАМАН

*

Азатлыккыны жангыз сабанчысы,
Мен замансыз чыккыдым жулдузума...

А. С. Пушкин.

I

Билебиз: кёк кюкюресе, бууаз болады жер;
Жауун жауса, гюлден, кёгетледен толады жер.
Кёгюм эртде кюкюреди, жауун жауду;
Жерим, чагыи, кёгетледен, гюлден толду.
Жыйылыгъыз, къарай байлыгына,
Бу жерими айбат тарларына!
Кюндюз кюпюм жапар сизге,
Кече уа — ай тюшюгюзге
Кирир, жарыкъ берип;
Жашил желим, келип,
Белляу этер;
Жарсыу кетер
Жерден,
Сизден.

II

«Мени жауум сенлей болсун!» — дегенме кесиме,
Сыйсыз, айып ишлеримде, тууарча, кесиле.
Амал жокъда, мадар да жокъ. Билдим апы.
Унутсала да адамла,— харамланы
Кесим этиш, — мен унутмам жерде.
Мени аллах да кечмесин кёкде!
Кесим да билмейин, ачы
Сёзю айтдым, жүрек ачып.
Кёлкьал кёзден кьамап,
Мен кыйналдым аман.
Тауда, тюзде,
Тюшде, тюнде —
Аман
Тырмап.

III

«Ашыгышлы черек жетмез,— дегенбиз,— тенгизге».

Алай а мен, этеклерим букъу эте, ёрге

Ашыгышлы барама узакъда отха.

«Шибля урурму?» — дей, къарайма булутха.

Урса — урсун! Жолда ёлген тамам,

Юйден эсе. Алайды бу замап!..

Терек жангы чакъгышында,

Шибля урду. Терек къайда?

Мен болмадым анлай:

Жолда, жияй, жырлай,

Жюрюйме мен,

Жапау суйген,

Кюлген,

Кюйген!

IV

Жаз башында, жылы жауун жаугъап замашлада,
Мен кёлленеме жанаугъа. Жауун мактамлада
Эслейме мен келлик, жашыл кырдыкланы,
Сютюн эркин берлик халал хайыуаны.
Алай а бир кесек заман озса,
Ургъанча кырау, аулак гюлден толса,
Эслейме мен башха затты:
Желле юзелле чапракты.
Мууал боллукъ кырдык,
Менден эсе жазыкъ.
Кёлде тургъап —
Сары болгъап
Элле,
Желле.

V

Ѓъыйын кюнде билдим: игиле — кѣп, сюйген а — аз.
Адам кѣлно кѣллеринде алтын чабакъ болмаз.
Болса, боладыла адам этген ишле:
Юйле, магъдапла, кийим, бичен тишле,
Ханла этген зорлукъ, къара сабан,
Урун алгъан къолла, къаплы туман,
Тенгиз кеме, жулдуз кеме,
Тюзле, таула, суула, тюрме.
Алтын чабакъ марай,
Мен айландым, жырлай.
Сарнай-сарнай,
Ѓъалдым къурлай.
Жомакъ —
Омакъ!

VI

Къалай арцуду жаз! Жерде, кёкде да кёрюне,
Ушайды онсегизжыллыкъ кызыны кёзлерине.
Алай а жаз да, онсегизжыллыкъ кызылай,
Жарты телиди, кызы халларына ушай.
Ала тереземи кенгиге керип,
Тёзерме — не этгин? — жайгъа дерп.
Кюзию сакълай, терезеден
Сагъышыма къарарма меп.
Мени кёзлеримде
Болур келлик кюзде
Тюшген чапракъ,
Жалап бутакъ,
Жаууп
Дауур.

VII

Телиди кюн. Ишлерине кюleme меп аны.
Неге къууандыра болур ол бирча хар жанны?
Ахшысына, аманына да дуньяшы,
Къарангыны чачып, береди жарыкты:
Ол бирча жылытады хар жанны:
Чий телиши бла деу акъылманны;
Кёгюрчюле бла жиянны;
Сюлесиле бла къоянны.
Сабапчыгъа да — ол!
Начаслагъа да — ол!
Аны билген,
Аны суйген, —
Меплей,
Кюнлей.

VIII

Жашау ёлюмсюзлюк эсе, урлайма мен андап
Озгъап такыйкътамы тас болмасын деп дуньядап...
Шо хар такыйкътамда жырлайла чапракъла;
Кюзде жалап болуп, сарнайла бутакъла;
Ёлген суймекликки къабырына
Баргъан сагъыш, барады абыша;
Жауадыла къалып кърла, —
Кърда Бештау, Элли тарла.
Ёрлейме къаягъа —
Ма ол да такыйкъта.
Такыйкътала —
Озгъап жылла.
Ала —
Жырла.

IX

Тангыбызда кѣрген арнулукъну да жоллада
Йылдан жылгъа биз тас эте барабыз дуньяда.
Бизге туююдюле ѳсе келген кызыла,
Бизден жигердиле ала суйген жашла.
Да не? Бизден кючлюле бутлары;
Бизден уллудула умутлары;
Банха тюрюлле халлары;
Банха — кѣкде жулдузлары,
Йайда жауунлары,
Кышда да кярлары.
Йангы жашла,
Йангы кызыла —
Йолда,
Алда.

Х

Кишнейди акъ ажир жайлыкъланы теренинде,
Тёнпелени титиретеди ол кёзлеринде.
Сакълайды атлыны ол чиммакъ — акъ ажир:
Апы бийик ёню кимни элгендир?!.
Элгенникле жаталма къабырда;
Минмезникле ичелле тойлада.
...Жарлы поэт, кычырма бош!
Ажирча болма, болчу шош.
Дунья (Кефлик алдай!),
Ауазынгы къаргъай,
Жашайды бош.
Бол сен да шош.
Дунья —
Къая.

XI

Жолну букъу жабады тюшюмю тюшлеринде;
Мууал болгъан гюлле жияйдыла кёзлеримде;
Кёкюрегимде, Гюрхожанынн жели кибик,
Ёмюр урушлада сарпайды сюймеклик;
Сагъышымы узакъ жолларында
Келлик жылла сакълайла туманда.
Таугъа, гюлге да къууана,
Алгъа барама абына.
Алда уа — кёк туман.
Алда уа не? Заман.
Рахын къартлыкъ,
Арымакълыкъ,
Къабыр...
Сабыр.

XII

Тейри сёзле айта билгенме бир заманлада.
Ташла бла танышханма мен, ала болушханда.
Тейри сёзлериме тынгылай элле суула,
Къаялада къанатлыла бла сакъ буула;
Тынгыладыла дагъыда адамла;
Сангырауча болгъанла да болдула...
Упутулду ичги сёзюм —
Мудах болду эки кёзюм.
Тейри сёзле айта
Тургъан заман къайда?
Къабылдыла,
Атылдыла
Эсли
Сёзле.

XIII

Аман этсенг да, таукеллик эте, этесе сен
Этгеп затларыпгы. Алай ишлей эд суу тирмеп,
Билгинчин шибляны дунья табигъатда.
Сен — чал солдат, мен — жаш солдат къазауатда.
Сенден таукел ишни сакълайма мен.
Болмазем мен да, болмасанг эд сен.
Жашла боладыла киши,
Махтай аталаны ишин!
Махтайма мен сени,
Сен махтагъан жерни,
Къарны, желни,
Тауну, элни,
Ташны,
Ашны.

XIV

Жерде кёралмагъан, кёрде кёрмез. Апы билдим.
Мен бюгюн тенгим къабырына эртде келдим.
Сордум: — Сени жапынг кёрде нени кёрдю?..
Жууан берди: — Мен кюн батханында ёлдум.
Батады кюл... — Дагъыда мен сордум:
— Къайсы ишин сен этмейин къойдунг?
— Сен кеф болуп, чалманымы буздунг. —
Деди ёлген тенгим манга...
Жумшакъ тие эди сынга
Эртден кюнню нюрю.
Ханслы эди кёрю.
Билеме мен:
Сени ёлген
Кюнюн —
Ёнюм.

XV

О Прометей, сен кѣн палах кѣргенсе дупьяда.
Бауурунгу къара къуш ашагъанды къаяда.
Мени къара къушум, жутлу къушум — эсим.
Манга къушну ийген Теїри — кесим, кесим.
Къара къушум келген заманлада,
Жиляї-сарнай жатама къаяда.
Озгъан кюннге ушайды ол,
Баууруму ашайды ол!
Бир кюн да жокъ манга,
Не этейим анга?
Не этейим?
Прометейим —
Кесим...
Эсим.

XVI

Къарайма: кюп жарыгъында да — жер ауанала.

Къарайма: ай жарыгъында да — жер ауанала.

Кёзлеримн кыссам да — жер ауанала.

Кёзлеримн ачсам да — жер ауанала.

Жолоучула да — жер ауанала.

Опоучула да — жер ауанала.

Ауанадан толду башым.

Къачама, актылдан шапын!

Ауанала — жерде,

Ауанала — кёкде, —

Кюндюз, кече,

Ашай, иче,

Кёзде,

Кёлде.

XVII

Бир тамчысын да кѳоймай, мен кѳуярма кѳагъытха
Кѳелде болгъан жарыкълыкыны. Ушайма булутха.
Андан сора, бийик жулдузлагъа кѳарай,
Сейирсинирме мен: кѳалай арпуду ай!..
Толурма мен чапракъ жылтыраудан;
Ай ийнели желден, урса таудан.
Кѳире, чыгъа турсун жарыкъ.
Ма олду адамгъа байлыкъ!
Булутлада жукълай,
Кѳалай арпуду ай!
Макъам. Кѳобуз.
Кѳюмюш жулдуз
Жанды
Жанда.

XVIII

Жапчыкты биледи: ол ёсер, уллу киши болур.
Къызыны кёзлеринде тенгизледен кёлю толур.
Ол къарт анналагъа къарайды бийикден:
— Къартлыкъ манга келмез! — деп, къууана кёлден.
Жарсыйма мен: ол жап муратларын
Чачар да, унутур жомакъларын.
Аныча эм сабийликде.
...Жауун жауады кёлюмде.
Ой тохтаусуз жауун,
Этесе кюз дауур!
Тюнде, тюнде
Кёкюрегимде
Жауун
Таууш.

XIX

Отдан кийген кѣлегими аулакѣлада кѣойдум.
Эртде унутурукъ дертлерими да унутдум.
Жаз башында зурнук ючгюллени санай,
Алтын бетли булутлада жюзедн ай.
Манга, тырмап эте, кѣарайды ол.
Аны жарыгында жукѣлайды жол.
Шондукъ! Жангыз да суу тауун.
Жукѣлайды мен аугѣан ауун.
Солуйма, бек арын.
Мен энди чыгѣарыкъ
Таугѣа кѣарай,
Жарыйды ай.
Алгѣа!
Таугѣа!

XX

Манга дери атханча дуниягъа, атады танг.
Кимге керекди сагъышынг? Иги эд жукъласанг.
Тангига унайды сагъышынг — чамланыусуз,
Аныча ол — ариу, аныча — къарыусуз.
Мен «жокъ» дерик асыу да жокъ жерде,
Мен тѣзмезлик ачыу да жокъ жерде.
Ышангылы къарай тангига,
Жырлайды булбулум манга.
Жырла. Журтла. Жолла.
Тауусулмаз жылла.
Къара тютюн.
Чыгъады кюн
Сапга,
Манга!

XXI

Сакъла мени, аллах, ёгюрюкчю шуёхладан,
Никиримм сакъла ала айтхан ханарладан.
Сакъла мени, аллах, арну къахмеледен,
Ууу болгъан, боялынган эринледен.
Ёгюрюкчю шуёхланы кёрдюм;
Къахмелени да, не этгин, сюйдюм.
Аман шуёх — къаугъа, тырман;
Къахме сүймеклиги — аман.
Билгенме аланы:
Аман шуёхланы,
Къахмелени. —
Эринлени
Къууун,
Ууун.

XXII

Тюш келечиди. Тюшлеринг иги эсе — иги!
Кече сайын тереземе уралла кечегн
Жарыкъ жулдузлары алтын ташчыклары,
Къаракъайынылары чакыгъан бутаклары.
Тюшлеримде уа тапг атады, кюн
Чыгъады. Ожакъдан баргъан тютюн,
Кёк къапатлы мёлек кибик,
Кёкге учады. Эркинлик
Бийлейди дуньяшы:
Элли, къаялары,
Чегетлени
Тереклени,
Тауну.
Сууну.

XXIII

Шыйых тыйюлме. Аманлыкъ этип ахшылыкъгъа,
Даражалыкъ муратларым этедиле къаугъа.
Да не этгип? Жалангачлыкъ кийим излер;
Ач жолоучу жукъусунда ишпилик тишлер.
Махтау къапатлары болгъанлагъа
Къарай, мен сукъланганма алагъа.
Алай а бошду, бошду ол!
Аспарлагъа хакъсызды жол.
Шо жашагъай эд халкъ —
Ма олду, олду хакъ!
Махтау да бош,
Сылтау да бош...
Узакъ
Аулакъ.

XXIV

Кёгюрчюпле учалла бийикде. Кёгюрчюпле.
Ахшам тауушланы чайкъайдыла шахар юйле.
Батын къащлыды; кеч сагъышларым кибик.
Кетер кетди. Келялмазда къалды келлик.
Алай а ол да келирге болур, —
Менича болмай, Заманын сорур.
Келсенг, къаргъама дуньяны,
Уллулукъну пелиуаны!
Менича болма сеп:
Насынсызны кёрсенг,
Болуш анга, —
Къарар тангига,
Насын
Къысып.

XXV

Шаркыгъа бла Батышка сордум: — Къайдады бачама
Къойла кибик, жууашсыз. Тотду къынында къама.
Сизин ёрге элтген жолла — туманлада.
Кимле эпитирле узакъ жулдузлада
Туякъ тауушланы, кишнеуленн?
Батыш ёртепледе да элленн
Жукъуларын бузармы дау?
Сизге болмаз жерде сылтау.
Уяныгъыз! — Жерде
Жапасыз ёртенде.
Къама, сюнгю
Болсун жютю!
Дертим —
Бетим!

XXVI

«Къууукъ кибикди — де — дунья, тюшге ушайды!» — де.
«Ёлеме» — деп, къркъмазса сен, ёлюм келгеннде.
Къайдап мапга санга оноу этер къадар?
Сен излеген — быстыр, төрт отоулу фатар.
Мапга уа не? Асыуду кюн чыкъса.
Болду, жылы ётмек бла сют болса.
Апы ючюн айтама мен:
Мирзеуме мен, дунья — тирмен.
Сени ууунг — менде,
Мени унум сенде.
Ёлеме мен,
Ма сен а, сен,
Жаша,
Аша.

XXVII

Пеге излейсиз, къарангыда жапагъанла,
Жарыкълыкты; кертн сёзю — хыйла жапшагъанла?
Къарангыны сюйген, къркяды жарыкъдан.
Къркяды хыйлачы да тюз актыллыдан.
Билебиз биз да сиз билгенлени
Къарагъыз: нюр алгъан тённелени
Омакълыгъы ариуду бек!
Къудрет барда уа биз ёлмек.
Бизге жарсыу къайда
Батыш, чыгыш барда?
Тюнде, тюнде
Жюрегимде —
Алгыш
Сагъыш.

XXVIII

Къаплы къадарыны ажапдыргъап жолларында
Жазыкъ ауаз сынсыйды дуньяны туманында.
Кимни излейди ол? Неин излейди ол?
Ол — аллахсыз, кёксюз. Кимни бийлейди ол?
Апдап бла билимдеп болалмай токъ,
Ибилеси да, мёлеги да жоқъ.
Барады дуньяда жолсуз:
Къолу болса да, ол — къолсуз.
Эки кёзю ачыкъ:
Къарапгышы чачын,
Не билирле?
Не кёрюрле,
Тумап
Зумап.

XXIX

Къууанч кюнлерими къууанч барыуунда да мен
Бушуу этгенем, ишинги кёрюп, ёлюу тирмеп.
Бушуу кюнлерими ачыуунда да мен
Къууанч этген эдим санга, жашау тирмеп.
Къыйыпды адамгъа «ёлюм» деген,
Саугъа жарсыу береди хар ёлген.
Къабырладан къайытханда,
Сени мудах къарамынгда
Учалла булутла,
Жарыйла умутла.
Къабырлада —
Ёлюм. Алда —
Жашау,
Ашау.

XXX

Ёксюз болмаз, менича, дуньяда жүрек сагъыш.
Анга жетмез, жерде манга жетген къара къаргъыш.
Чапракъланы шошлугъуна тынгылай жерде,
Йканайды сагъышым къайгъы жүрегимде.
Сагъыш, сагъыш! Къарын талау сауга!
Ийланмайса ата тургъан тапгига.
Сенде — батышланы къаны,
Булбулланы жырлы жаны.
Мен эрикдим сенден,
Сен эрикдинг менден.
Адам — терек,
Сагъыш — черек.
Къалдым.
Акъдынг.

XXXI

Әслей озған кюлерими, жаңгыз мудахлыкты
Әслейме мен. Қыайда қойдум жүрек жарықтылығы?
Да ким билсин кесим да билмеген затны.
Излемейди жүрек қыпшы қызауатны!
Кимге керекди биз көрген палах? —
Жаратмазла ашы адам, аллах.
Қыайда да кендю адамға
Әнчи қыауға, уруш қыауға.
Кюи өтмейди қыансыз,
Аллах а — қыайғысыз.
Аны ишши
Билмез кышши.
Әнчи
Әлчи!

XXXII

Насын болгъанмыды сизге? Ишсиз телилени
Умутларыды ол. Рахын кысама кёзлени.
Жаппакъ карьеристле, кьоркыакъ гудучула,
Осал кьуллаукъчула, аман назмучула,
Алдайсыз сиз адам сюрюулени,
Жегесиз сиз тилсиз ёгюзлени.
Айтама мен сокъурлагъа:
— Итим сийсин малгъунлагъа!..
Насынды эркинлик!
Насынды сюймеклик!
Эркинликни,
Сюймекликни
Излей,
Ишле!

XXXIII

Унуталсам да кёбюсюн эски бушууланы,
Алап а мен упутмадым къысха зауукъланы.
Апсыз болмаз эди жашау тырнакъча бир.
Питир берлик, къууанчды бек ахшы питир!
Къууанч аздап, бушуу, къайгъы кёнден
Мен талмадым бу мен сюйгөн жерден;
Кёкден да жокъ хапыр манга. —
Мен чулгъанама туманнга.
Мудах ёзенледе,
Уруш тютюпледе
Кёмюлдюле
Кёрюмдюле.
Тумап
Заман.

Гыржынсыз конлеге
ушагъан жоллада
хыны бара эди
сиз эшитген
хапарланы
жомагъы
туман
кюн.

3

КЪАНКЪАЗ АУАЗ
НЕ УА
УРУШ КЮНЛЕНИ ЖАРСЫУЛАРЫ

Бёрюле аз болсала, итле багъа-
сыз боладыла. Аз айтсам да, кён ангы-
ла, жашым.

Салимгерий Байзуллаев
123-жыллыкъ къарт, гюрхожанчы.

I

Мен энди къркъмайма бөрюбуугъуцладап. Менн
Буугъунчуннга дери, бууарма мен да кѣплени.
Залимди къарыуум, аныча — ачыуум.
Битеу дарманладап кючлюдю тиш ууум.
Майна, турады танг бизге ата! —
Бөрю жыйын этгенди тамата.
Мени кибик умлу бөрю
Кѣп итлени бууун кѣрюр.
Намаз эте айгъа,
Чыгъабыз биз уугъа.
Бөрю жыйын.
Жолу кыйын.
Тишле.
Итле.

II

Мен кѣп жерин кѣргенме дупьяда. Сенича жокъ.
Жеримсе. Гюрхожан желин сыбызгыысы бла сокъ!
Сѣзле тизерме мен сени макъамында
Ол сѣзлени айланч-буйланч жолларында
Учуларынг уугъа атланырла;
Дарий кырдыкларынг чулгъанырла
Тауу жашил сыртларында;
Кече къойчу отларында
Жулдуз жыйын батар;
Бѣрюбуугъуч жатар,
Къошха къарай...
Жарыйды ай
Таугъа,
Суугъа.

III

Туугъан жерим, тансыкъ болуп кирдим тарларынга.
Къарайма мен, намыс кибик, таза къарларынга
Сени кёкге жетген бийик тауларынга.
Ай жарыгъы жукълайды кёк тапларынга.
Къарайма мен төгерекеге, жырлай:
Бахсан шуу-шуу этеди, ангылай;
Аны ёню — жүрегимде,
Желни ёню да кёлюмде;
Уча жерден жерге,
Ушайма мен желге.
Жукълайды эл.
Урады жел.
Терек.
Черек.

IV

«Къыйынды къадарым!» — деп, мен грайтымча окъумам.
Эшеклени арасында, эшек кибик, болмам.
Сёзюм да бир кюн юзюлген къая болур!
Халкъыъа хыйла ишлеригиз зая болур!
Сизле — къашны ичген къуртла кибик.
Иги билеме: барды эркинлик!
Халкъны сюрюу этмезсиз сиз,
Аны къашын ичмезсиз сиз!
... Уллу, сыйлы аллах,
Ий алагъа палах!
Алгъынча, халкъ
Берликти «хакъ».
Заман,
Уян!

V

Итлеспиз! Жоқъду ишигиз мени къадарымдан.
Болур байрам бизни орамлада. Ахырзаман
Кюнле келликдиле спзге. Хауле жыйып,
Сыпсын, къуйрукъ булгъарсыз хар бурху санын.
Угъай! Сизинча мен сылыкъ болмам!
Фактырачыны сомун да сыйырмам.
... Жукълагъанла уянырла;
Жылягъанла къууанырла;
Келир бизге да кюн;
Чыгъар бизге да кюн;
Халкъым солур;
Жумшакъ болур
Тарны
Тапгы.

VI

Хар кюн сайын, къачалмайын, къачама кесимден.
Тынчлыкъ да жокъ шошлукъ кюсемеген жүрегимден.
Тюнде, тюнде сакълайла къач эскериуле.
Артда — кече, алда — къанлы кёрюмдюле.
Нени излейме мен жерде? Нени?
Чапракъ жауун жабармы кёллени,
Желле кюзге къадалсала?
Болурма мен къарасалам,
Болурма акъ къайын
Эртден, пигир сайын.
Ёлюм алмаз,
Кеси къалмаз
Тарпы
Тангы.

VII

Мени бирде, сабий таукелликлерим чачын,
Къазман тауну* къары киби, боллукъмуду чачым?
Эки кёзюм жанады, сырныла киби,—
Шо жокъду сюймеклик, шо жокъду эркинлик!
Озгъан кюнюм аманды — не этгин?
Келлик кюнюм туманды — не этгин?
Да не ючюн боллукъма акъ,
Къында болгъан киби аулакъ?
... Оракъча ай кёкде
Булут тётегинде
Менден сорду:
— Къалай болдунг
Бууаз
Ауаз?

VIII

Кесим жангыз жарлы отоуумда чагъыр иче,
Къаялагъа къонигап айгъа къарайма мен кече.
Къайсы къаяланы арасына, айлай,
Къонигапды суймеклик, мени унутхапкан
Кюннге ушаш суймекликки жерде
Табалмадым мен къыз жүрекледe.
Кече — умут жарытхаплай,
Кюндюз а — къан-къарапгылай
Баралла жылларым;
Къурулла къолларым
Башха къолсуз.
Болду онгсуз
Бууаз
Ауаз.

IX

Мен энтда юйюмдеме. Гюрхожап. Ингир. Шошлукъ.
Алгъынчаса. Артда да былай болурса сен турлукъ.
Сары ырхы болун келеди, гурулдай,
Гюрхожаны суу. Кёкде, алгъынча, ай.
Мен бюгюн увутдум, эслей айпы,
Жюрегимде эски жараланы.
Тегерекде хоншу юйле —
Хоншу жырла, хоншу кюйле.
Алгъынча, жангызлай
Солуйма мен. Жырла —
Жюрегимде.
Тюшлеримде —
Жай,
Ай.

Х

Ангыламайма фасыкъ кѣууачлыкѣны адамлада.
Неге кюлесиз сиз, дунѣя жаппган замапплада?
Кѣойчу тыякъ бла кѣойланы сюрген кибик,
Сюреди бу жашау бизни. Кѣайда эрлик?
Миллет арасында Мадагаскар,
Сеп кимсе? Шо хоншунг окѣуп алдар.
Кѣарачы сеп тѣгерекге:
Бѣрю пуѣх болмаз итге;
Тауукѣ да — тюлкюге.
Кѣл сал итгилеге:
Тилинг да бар,
Дининг да бар.
Сеп — чѣн,
Бол кѣн.

XI

Болурма мараучу Шимал кыралны орманында.
Анда, айыу жукълайды къарангы куркасында.
Тюклю айыу бала, табачыгъын жалай,
Жукълайды жанында. Кёкде жүзедн ай.
Рахат жукъуларын хыны бёлмем.
Уудан къайтын, сапга айтырма мен
Айыулары жомакъларын;
Шимал кёкню жұлдузларын
Берирме мен сапга.
Алай-алай тапгига
Чыгъарбыз биз.
Терезебиз —
Къапкъаз
Ауаз.

XII

Китапладан окъумадым мен нарт таурухлашы,
Апа сютю бла мен ичдим эски заманлапы.
Таулулапы тилди бу арну тилим,
Неге да алышмам сени, назму диним.
Билгенме мен хауле жолларында:
Мен излеген насып — тарларында.
Палах — мен жарсыдым санга.
Насып — мен къууандым санга.
Къууапчларынг, тоюнг —
Манга да чам, оюн.
Бушуу сенде,
Жюрегимде —
Къара
Жара.

XIII

Чыгъады кюн шаркъдан, батады сора батышха.
Аны сакълай, къарайбыз биз дагъыда чыгъышха.
Къууанч келеди бюгюн. Тамбла уа къайда? —
Ёлюм — босагъада. Умут — кёкде, айда.
Неге, неле турабыз биз жашнай;
Къабыр къуртлача, дуньяда жашай?
Умутмуду? Залимлеге
Умут, акъыл да шо неге?..
Мудакма мен, мудах.
Сеземиди аллах
Сагъышланы,
Къаргъышланы
Тютюн
Ёнюн?

XIV

Чегетледе къаракъайын чагъады, сютча, акъ.
Тюрлю-тюрлю гюлден толады жап-жашил аулакъ.
Чыктылы талалада отлайла улакъла.
Къызгъыл къаяладап толалла узакъла.
Кёксюл чарсда, таурух кибиик болуп,
Сыртда жатады къой сюрюу, солуй.
Кёкде, жерде да — мамырлыкъ,
Мени жүрегимде да — сабырлыкъ,
Къайдалла къайгъыла.
Турама къайгъыра? —
Тауда, тюзде,
Ишде, юйде —
Бууаз
Ауаз.

XV

Неге сагъыш эте болур жарыкъ жулдуз кюзде?
Жолоучунуму ол кёрдю кѣан-кѣарангы тюзде?
Мудахмыса, тюзде арын баргѣан адам?
Болдуму мужуранг жолну жазгѣан кѣалам?
Жулдуз киби, сагъыш эте, сен бар!
Кѣн кѣалмайды. Жарыкъ тангынг атар.
Шо толмаса да муратынг,
Бу жоллада кѣалыр атынг.
Узакъ тѣлюлени,
Кесинг кибиклени
Кѣллендирир,
Алгѣа элтир
Бууаз
Ауаз.

XVI

Жанлы ауаз, жарлы ауаз, жыйгъанса кесинге
Дунья палахланы барын; жабаса юсюнге
Жауун жууургъанын къара кечелени;
Къадар берген тешек — кенг ёзенлени;
Жумшакъ жастыкъларынг а — дуппурла;
Эмчек аналарынг а — обурла.
Аллах да жокъ кёкде сапта,
Болуш да жокъ жерде сапта.
Къарапгыны тешип,
Бараса сен эрши, —
Жанлы ауаз,
Жарлы ауаз,
Къанкъаз
Ауаз!

XVII

Кёкюрегимде жаппил кюнум жанады батыусуз.

Жанады ол тюнде, тюшлеримде да алдаусуз.

Кёкюрегим дуньясыны тарларында,

Аны кёкге жетген бийик тауларында

Жаппайды Малкъарым, таулу халктым.

Бу батыусуз кюнум — халкыгъа хактым.

Мудах бола эсем жерде,

Халктым жилий болур менде.

Кюлген заманымда

Къууанчлы халктымда.

Кёкюрегимде,

Узакъ элде —

Къойчу

Отчукъ.

XVIII

Булутладан теїри жарыкъ къарайды дуньягъа,
Аны къызыл сууу саркъады деу къаялагъа.
Къарайды ол манга къарлы тѣниеледен,
Къарайды ол манга къызын кѣзлеринден.
Теїри жарыкъ — узакъ терезеде,
Ойнайды ол терек тѣниесинде.
Экиндинге чѣкдю анам.
Теїри жарыкъ — ана къарам.
Гюрхожанны сууу
Саркъады асыулу.
Кечге къалдыкъ:
Теїри жарыкъ —
Кѣкде,
Жерде.

XIX

Болду, харин, болду! Шайтан кибик, жарлыса сен.
Солуу да жокъ, насын да жокъ. Жулдузланы кёрсенг,
Тюкюрлюгюнг келеди алагъа. Ёлдюнг.
Бу тар жерде кёрлюк затларынгы кёрдюнг.
Кёкде мёлеклеге да алдандынг,
Жерде сүймекликге да абындынг.
Шо жер да бирди, бирча кёк.
Харинсе сен, сенича — кён.
Алдапма кишиге,
Ариу бла эришиге.
Дунья — къая,
Умут жая,
Къыанкъаз
Ауаз!

XX

Махтау излемедим жерде. Жилиямадым анга.
Байлыкъ да бош. Апы къояма мен хайыуашига.
Эркин чынтдылыкъны излейме дупьяда,
Кёралмайып табыгъатны къарамында.
Жерни тешип, кирдим къара жерге, —
Бир зат да тапмайып, чыкъдым ёрге.
Менден сора келлик поэт,
Анга башха жолла бла кет.
Турады эркинлик,
Исса къумда кибик,
Арып, ачып,
Амап азып.
Бууаз
Ауаз.

XXI

Къадарынга сагъыш этеме мен, сыйлы жерим.
Сарпай болур, алгъынча, кюзледе бийик желинг.
Тура болур анга, алгъынча, тынгылай,
Анам, кече сайыш сёзсюз жырны жырлай.
Ма мен да ол желни сарпауунда
Бек кёп назму тиздим отоумда.
Тенглериме чагъыр салдым:
Ичин, ала бла жырладым.
Солуй эски юйде,
Жылы кечеледе
Кёзлеримде,
Тюшлеримде —
Желле
Элле.

XXII

Биреу менден да алгыаракъ айтханды: — Сынадыкъ,
«Окъугъанны — кёлю базыкъ, окъумагъан — ыязыкъ».
«Окъумагъан — сокъур» — дегенди, тауладан
Узакълада хариш таулу ачыуундан.
Мен кён жылыны окъуйма дуньяда —
Таулу элде, орус шахарлада.
Газет, китан, плму, басма,
Сизин бла терсине басмам.
Жаншауду юйретген,
Кече жолда элтген.
Аны билсенг,
Болурса сен
Базыкъ
Къязыкъ.

XXIII

Мени сартым, эртде жатама мен, кѳобама кеч.
Тюшюм ючюн, гитче халктым, эринчекши сен кеч.
Кѳереме жуктумда: уллу миллет болуп,
Тураса сен, кѳара палахладан солуп.
Сени тауларынга, тюзлерингде
Еселле ѳтмекле терекледе.
Кеч, кеч! Кюлемемен аман.
Кѳайда бизге алай заман?
Назмучуну тюшю —
Сабий эмген ѳшюш.
Жукталайма мен,
Жокталайса сен.
Дунья —
Кѳая.

XXIV

Тас болдула нёгерлерим. Ары-бери чачды
Замап бизни: биреу къатын алды; биреу къачды,
Къыйышыкыгъа тёзалмай, къуллукъчу столгъа;
Бирси зийна аракъыны алды къолгъа...
Юсюм аман, къарным туююлдю токъ;
Назмуладан чыкыгъан хайыр да жокъ;
Хоншум, манга бедни эте,
Къол бермейди, жолда кете.
Алай окъун болсун.
Харакетден толсун.
Ёлгенди ол.
Манга уа — жол
Алгъа,
Таугъа!

XXV

Ахыратда тонгуз кютсюн, тонгуз кютген жерде!
Тонгузчуну сакъламайды жарлы анам юйде!
Эки къоюм: бири — манга, бири — сапга,
Къача эсенг къарангыдан жарыкъ тапгига.
Кюлгенме бош кюнню хурметине,
Аны эски, осал адетине:
Кимге да бирча — жарыгъы,
Жылылыгъы, тазалыгъы.
Пазмучугъа да — ол!
Тонгузчугъа да — ол!
Ана сютюнг
Болсун тютюн,
Тели
Али!

XXVI

Эки жапы барны кегер-кетмез кыпымы бар?
Жаңгыз жапы барны чыгъар-чыкътаз жапымы бар?
Жарлы анам, кесим жаңгызма дуньяда,
Желге ачыкъ жаңгыз терекча кыяда.
Сени этегинде ёсдюм, сарпай,
Атасызлай, аталагъа кыарай.
Санга да кёп болду бушуу,
Къач жауупла эте шуу-шуу.
Кёзлеринде — желле,
Ёксюз кыалгъан элле,
Кюйген ташла,
Ёлген жашла.
Ала —
Таула.

XXVII

Ой, анака! Элля харш тюшеди эсеме.
Адам чекмез къайгы, палах келеди эсеме.
Мерке кыйырында, къабырында жагып
Турады къарт ананг, юсюп кырдык басып.
Тюшлеримде кёреме мен аны:
Алгышча, ол эски жомакълапы
Айтады, башымы сылай.
Къазах тауларына къарай
Тургъан кёзлеринде —
Туман ишгирледе
Жаугъан къарла,
Мууал тарла,
Жолла,
Жырла.

XXVIII

Жаңгыз башым, тузсуз ашым ден, анам, айтма сен.
Бахсан къаяланы башларында айны кёрсенг,
Сен бил: мени бала сүймеклигимди ол.
Къыйың, узакъ болса да мен айланган жол,
Унутмайма сени мудах кёзлериңги,
Хопшуланы, эки эгечиңги,
Къаяланы тюпериңде
Рахат турсун юйюң элде.
Жаным, Гюрхожаңда,
Ташлы жолларыңда,
Журтну махтап,
Къарайды тап
Саңга,
Танга.

XXIX

Мен, эригин юйде олтургъандан, жолгъа чыкътым.
Сен, эригин хауле айлангандан, юйде къалдың.
Билеме мен да: жол ахшыды кетгеннге.
Билесе сен да: юй ахшыды келгеннге.
Солу, харин, рахат, къарыу да ал;
Дайым айланыргъа да жокъ амал.
Мен билмедим къарыу аяу:
Атым жокъда, кетдим жаяу.
Жолум, юсюм — букъу;
Къайда да жокъ жукъу.
Таудан таугъа —
Ёрге, алгъа!
Умут —
Булут.

XXX

Угъай, харин, угъай! Озгъан жылларына тырман
Этгенледен түйюлме мен, болса да къуу заман.
Вагон баиларында айланганма мен,
Ёксюз жашла бла тагъылын, къачын юйден.
Кюпле бла кечеле келе, кете,
Аулакълада къалдым, гыт-гыт эте.
Ачдап бёрюча жападым —
Чий нартюхню да ападым.
Махтау санга, ётмек!
Жашарма энтда мен.
Ётмек бла суу —
Ачха асыу.
Кёрдюм.
Билдим.

XXXI

Эшек октуй, итти кърны бургъан кибиксе — сен.
Кёпчегинге салырса, куркада айыу кёрсенг.
Къауалынгы да унутурса, аллынга
Бёрю чыкъса, жашыл кёзле гимхотунга
Кёкчегинге салырса, куркада айыу кёрсента
Уруш болса, къачарса таулагъа.
Мен сал болуп аулакълада,
Сен махтанырса тойлада:
— Алай-былай эм! — деп,
— Тири-къолай эм! — деп.
Сени киши
Кёрмез эрни,
О, сыкъ
Сатлыкъ.

XXXII

Сёзге уста, жарыкъ жулдуз кибик, ёмюрледе
Ёчюлмейини жанады хар жангы тёлөледе.
Апы сёзю — кюмюни, жыры уа — чий алтын,
Кеси ёлсе да ол, унутмазла атын.
Хар адамгъа жүрек бла бирча къан,
Пазмучугъа да бир пазму бла жан.
Узакъ тёлөм, айыи менде,
Уллу жырым — кёкюрегинигде.
Менден сора келлик
Болур эшиттирик.
Жиляйма мен,
Сарпайма мен.
Къанкъаз
Ауаз.

XXXIII

Эки кере туумасала да адамла жерде,
Ала болалла экили жанпау ёрлеринде.
Билеме — мен ёлсем, ата-ана болмаз
Мени жаратыргъа. Бурхум окъун къалмаз.
Аны ючюн болама экили:
Бирде — мен акъыллы, бирде — тели.
Биле аллах жокъну кёкде,
Излейме мен аны жерде.
Йерде уа жокъ киши
Менден арну, эрши.
Дунья тирмен
Болгъанма мен:
Ишим —
Кесим.

КИТАПНЫ АХЫРЫ

●
Гюнях, сууан болса да бу манга,
Ючкюллерим бошалдыла.
Рахын болун, къарайма туманга:
Харин поэт, ташайдыла
Озгъан кюню сууукъ жукъусуна
Жомакъларынг, таурухларынг.
Ачы сёзге тургъанды абына
Пазмунг. Къыйынды къадарынг.
Да не этгин? Къууанч, къайгы да бар.
Алайды

не да дуньяда.

Туман жетсе — аманды ол ханар
Уучулагъа да къаяда.
Уучума мец, сёзле уа — кийикле.
Гюнях болмаз, къауал атса.
Ауаз, бийик ауазды — бийикле,
Пашыкъ ийис
тарда жатса.

Лаудан жыйрык, поэзия, кийдинг,
Омакъ жомакъ болду бетинг.
Ѓъадар, окъну душманлагъа ийдинг,
Мууал болмазча инетинг?
Апаланы жансар! — дең, кюрешдим, —
Начасланы уа

көрме тап!

Уллума деме — мен сапга дедим,
Лахор кёзбаулашы махташ...
Уучума мен.

Қызуалды қыламым.

Аман болмаз жүрек отум.
Лячинча, терк болса эд саламым,
Иги болур эди чотум!

1970 ж., Москва шаһар — Гүрхожан эли.

БАШЛАРЫ

«Мен ёлгенде, къабырымда Жулдуз болсун сы ным»	5
Ючлю жоралау	6
Китаны намазы	9
I. Къызыл кёрюмдю	12
II. Туман заман	47
III. Къанкъаз ауаз	83
Китаны ахыры	118

Али Локманович Банзуллаев

ДАЛЕКОЕ ПОЛЕ

На балкарском языке

Редактор И. Х. Бабаев

Художники: Я. Аккизов, С. Меджидова

Художественный редактор И. Г. Абрамов

Техн. редактор Р. Б. Семенов. Корректор Ф. Тенгеева

Сдано в набор 10/V 1973 г. Подписано к печати
23/VII 1973 г. Формат 60×108¹/₃₂. Бумага мелованная
Физ. печ. л. 3,75. Усл. печ. л. 3,5. Уч.-изд. л. 2,83
Тираж 700 экз. Заказ № 4148. Ч04370. Цена 71 коп.

Книжное издательство «Эльбрус»

Нальчик, ул. им. адмирала Головки, 6

Полиграфкомбинат им. Революции 1905 года

Управления по делам издательств, полиграфии
и книжной торговли Совета Министров КБАССР

Нальчик, проспект им. Ленина, 33